

7. Культура русской речи: учебник для вузов / Под ред. проф. Л. К. Граудиной и проф. Е. Н. Ширяева. – М.: Изд. группа НОРМА – ИНФРА, – 1999. – 560 с.
8. Мусорин А. Ю. Основы науки о языке / А. Ю. Мусорин. – Новосибирск: Новосибирское книжное издательство, 2004. – 196 с.
9. Розенталь Д. Э. Справочник по русскому языку: практическая стилистика / Д. Э. Розенталь. – М.: Изд. дом «ОНИКС 21 век»; Мир и образование; 2001. – 382 с.
10. Ahern Cecelia. If you could see me now / Cecelia Ahern. – Harper Collins Publishers PTY Limited, 2006. – 416 p.
11. Ahern, Cecelia. PS, I Love You / Cecelia Ahern. – Harper, 2004. – 528 p.
12. Fielding, H. Bridget Jones's diary / Helen Fielding. – Picador, 1997. – 157 p.
13. Longman Student Grammar of Spoken and Written English / Douglas Biber, Susan Conrad, Geoffrey Leech. – Longman, 2006. – 496 p.
14. Ten Criteria for a Spoken Grammar / R. A. Carter, M. McCarthy. [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cup.cam.ac.uk/us/esl/touchstone/images/pdf/Ten%20criteria%20for%20a%20spoken%20grammar.pdf>.

УДК 378.147

Г. І. НАВОЛЬСЬКА

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ЛАТИНСЬКА МОВА»

Визначено зміст, структуру та форми навчальної діяльності, спрямованої на розвиток творчих здібностей студентів при вивченні латинської мови. З'ясовано, які чинники впливають на ефективність реалізації поставлених цілей. Розкрито особливості та роль самостійної та індивідуальної роботи студентів філологічних факультетів у підготовці майбутніх фахівців.

Ключові слова: латинська мова, самостійна робота, індивідуальна робота, навчальна діяльність студентів.

Г. І. НАВОЛЬСКАЯ

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ И ИНДИВИДУАЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ ФАКУЛЬТЕТОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ КУРСА «ЛАТИНСКИЙ ЯЗЫК»

Определены содержание, структура и формы учебной деятельности, направленные на развитие творческих способностей студентов при изучении латинского языка. Установлено, какие факторы влияют на эффективность реализации поставленных целей. Раскрыты особенности и роль самостоятельной и индивидуальной работы студентов филологических факультетов в подготовке квалифицированных специалистов.

Ключевые слова: латинский язык, самостоятельная работа, индивидуальная работа, учебная деятельность студентов.

PECULIARITIES OF ORGANIZING THE INDEPENDENT AND INDIVIDUAL ACTIVITY OF STUDENTS OF THE PHILOLOGICAL DEPARTMENTS IN THE PROCESS OF STUDYING THE COURSE «THE LATIN LANGUAGE»

The contents, structure and forms of the educational activity directed to the development of students creativity in the learning the Latin language are determined. Factors influencing the effectiveness of realization of certain aims are considered. The role of the independent and individual activity of students of the philological departments in training qualified specialists is discovered.

Keywords: *the Latin language, the independent activity, and individual activity, the educational activity of students.*

У контексті змін, пов'язаних з інтеграцією України з європейським освітнім простором, виникла потреба у фахівцях новітнього формату. Інноваційні перетворення зумовлюють необхідність модернізації насамперед освітньої галузі. Важливого значення набувають питання професійної підготовки спеціаліста.

Отож, все більш актуальною постає проблема запровадження освітніх інновацій, які забезпечать підготовку гармонійної та ерудованої особистості, здатної ефективно функціонувати в таких умовах.

Концепція самостійної роботи студентів (СРС) в умовах запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу спрямована на розвиток особистості майбутнього фахівця, формування його як творця, здатного не лише самостійно здобувати знання, а й реалізувати їх відповідно до практичних вимог сьогодення. В умовах скорочення аудиторних годин за рахунок збільшення часу на СРС відбувається переорієнтація процесу навчання з лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану форми.

Актуальність зазначеної проблеми зумовлена недостатньою теоретичною та методичною розробленістю форм і методів організації самостійної та індивідуальної роботи студентів ВНЗ.

На теоретико-методологічному рівні проблема організації СРС висвітлена у працях багатьох педагогів, психологів і методистів: А. Алексюка, Ю. Бабанського, В. Безпалька, В. Буряка, А. Петровського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, О. Біляєва, М. Пентилюк, Н. Кацман та ін.

Метою статті є визначення особливостей організації самостійної та індивідуальної роботи студентів філологічних факультетів при вивченні латинської мови, спрямованих на формування у майбутніх фахівців пізнавальних здібностей та орієнтованих на безперервну самоосвіту.

Організація СРС є одним з пріоритетних напрямків роботи педагога в навчальному закладі будь-якого рівня. Організувати її можна різними способами й з різною метою. На нашу думку, при вивченні курсу «Латинська мова» необхідно так розподілити роботу, щоб вона разом з накопиченням знань, умінь і навичок давала можливість розвивати і творчі здібності студентів. Вони повинні не лише брати активну участь у процесі сприйняття та засвоєння знань, а й мати стосовно них власну позицію, бути спроможними застосувати вивчене на практиці, творчо переосмислювати, співвідносити здобуті результати діяльності з перспективами своєї майбутньої професії.

СРС є одним з компонентів навчального процесу, а тому, як і всі його складові, становить систему організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на підготовку за напрямками і спеціальностями фахівців відповідних освітніх та освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Організація СРС студента розглядається як сукупність процесів, цілеспрямованих дій суб'єктів (викладачів, студентів тощо) у навчальний та позанавчальний час згідно з технологіями, які враховують особливості професійної підготовки майбутнього фахівця і забезпечують реалізацію особистісно орієнтованої моделі взаємодії. Традиційно така робота проводиться за такими формами: індивідуальні, групові, масові [2, с. 69].

Навчальний час, відведений для самостійної та індивідуальної роботи студентів філологічних факультетів, регламентується робочою програмою і становить 50% загального обсягу навчального часу, відведеного для вивчення дисципліни «Латинська мова» [6, с. 232].

Зміст СРС полягає в науково обґрунтованій системі дидактично і методично оформленого навчального матеріалу і визначається з урахуванням структурно-логічної схеми підготовки майбутніх фахівців філологічного профілю.

Відбір тем і структурування змісту СРС відбувається за такими принципами: доступності, систематичності, зв'язку теорії з практикою [1, с. 20]; модульності (як змістової завершеності частки навчальної дисципліни); міждисциплінарності та інтеграції; індивідуалізації та диференціації; компенсаторності (розширення «фонових» знань за рахунок орієнтації студентів на самостійний пошук і систематизацію додаткової інформації); багаторівневості, що дозволяє в повному обсязі врахувати індивідуальні можливості студентів, рівень їхнього актуального розумового розвитку, ступінь оволодіння навчальним матеріалом.

Ефективність організації СРС забезпечується реалізацією таких принципів: узгодженості мети (формування професійної компетентності фахівців), задач, форм індивідуальної та самостійної роботи; диференціації та індивідуалізації (врахування особливостей розвитку психічних процесів людини, психологічних закономірностей продуктивного мислення, механізмів учіння та навчання); праксеологічності (максимальної активізації пошуково-дослідницьких дій студентів); інформаційної технологічності; прогностичності (як виявлення перспектив розвитку особистості та формування професійної компетентності фахівців); керованості (активне стимулювання студентів до самостійної освітньої діяльності, оцінка способів продуктивної навчальної діяльності студента, контроль та корекція, підготовленість студентів до виконання завдань) [2, с. 244].

При вивченні курсу «Латинська мова» передбачено виконання різних видів самостійних завдань (репродуктивних, за зразком, реконструктивно-варіативних, частково-пошукових), спрямованих на отримання студентом нових знань, їх систематизацію та узагальнення, формування практичних вмінь та навичок, контроль готовності студента до занять.

Фонетичний матеріал, який відбирається для вивчення латинської мови на філологічних факультетах, повинен відповідати таким критеріям:

- такий, що використовується в навчальних цілях;
- яскраво демонструє явища історичної фонетики [3, с. 42].

Відбір граматичного матеріалу для курсу повинен включати ті явища, що сукупно дають розуміння лінгвістичної системи латинської мови порівняно з рідною та західноєвропейською мовою, яку опановує студент [3, с. 23]. Вивчення граматики латинської мови із застосуванням порівняльно-зіставного методу сприяє свідомому навчанню та кращому засвоєнню мов і цим підвищує лінгвістичну компетенцію студентів-філологів. В. Шовковий зазначає, що для формування міжмовної мобільності у свідомості студентів та розуміння змісту граматичного явища варто застосовувати комплекс вправ на зіставлення мов, на переклад окремих граматичних форм, переклад з латинської на рідну і навпаки [7, с. 10].

Основною вимогою до системи завдань є поступове нарощування складності, варіативність, диференційованість, наступність. У завданнях мають враховуватися роль та місце зв'язку в єдності методів і можливостей теми та виявлятися зв'язки між елементами знань. При відборі матеріалу і методів організації навчання необхідно використовувати такі підходи: аспектний, структурний, трансформаційний, структурно-функціональний, тематичний [2, с. 81]. Цілісний підхід до організації СРС (як аудиторної, так і позааудиторної) вимагає застосування проміжних та кінцевих форм контролю результативності, індивідуальності навчання [1, с. 16].

При вивченні латинської мови на філологічних факультетах використовуються такі види завдань:

- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу з використанням конспекту лекцій, підручника, довідкової літератури;
- вивчення окремих тем курсу (або питань), що передбачені для самостійного опрацювання;
- виконання вправ і завдань;

- підготовка додаткового матеріалу;
- виконання домашніх завдань, модульних робіт;
- аналіз, синтез, порівняння, узагальнення явищ, фактів, закономірностей мови (опрацювання лексики);
- переклад текстів встановлених обсягів;
- підготовка до проведення контрольних заходів (здача змістових модулів, написання модульних контрольних робіт, тестів тощо) [6, с. 220–248].

У структурі навчальної дисципліни «Латинська мова» завдання для самостійної роботи входять до кожного змістового модуля з визначеною системою контрольних параметрів, а індивідуальна робота визначена як окремий модуль, що складається з кількох завдань.

Індивідуальна робота студента (ІРС) є формою організації навчального процесу, яка передбачає створення умов для найповнішої реалізації творчих можливостей студентів через індивідуально-спрямований розвиток їх здібностей [5, с. 24].

Індивідуалізація процесу навчання – це цілісна система, яка має охоплювати всі сторони й етапи навчально-виховного процесу, а також передбачати комплексне врахування і цілеспрямований розвиток компонентів кожної з підструктур психологічної структури індивідуальності студента, що здійснює значний вплив на якість оволодіння ним латинською мовою.

Реалізація індивідуалізації передбачає навчання через систему індивідуальних вправ та завдань. Мета завдань, що пропонуються студентам, відповідає їхньому рівню знань: для одних – вправи для вироблення необхідних вмінь та навичок, для інших – завдання, які мають на меті поглибити, узагальнити та закріпити знання, що студенти отримують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці. Індивідуальні заняття з латинської мови проводяться під керівництвом викладача у позааудиторний час за окремим графіком, складеним кафедрою з урахуванням потреб і можливостей студента.

Відбір лексичного, граматичного та фонетичного матеріалу для індивідуальних завдань на філологічному факультеті також повинен включати ті явища, які разом дають розуміння лінгвістичної системи латинської мови.

Одним із видів ІРС є дослідження лексики латинського походження в українській та західноєвропейських мовах на матеріалах періодичної преси. Виконання такого завдання сприяє формуванню інтелектуальних у єдності із засвоєнням дослідницьких та експериментальних умінь та навичок, активізує пізнавальну діяльність студентів. Основна функція викладача при цьому – управління такою діяльністю. Він повинен забезпечити оперативний контроль та корекцію за станом формування інтелектуальних умінь. Актуальним фактором є стимулювання самоосвіти студентів.

Важливим є культурологічний аспект. Він забезпечується при вивченні крилатих висловів; особливо це проявляється, коли до латинських афоризмів та крилатих висловів студенти добирають українські відповідники або фразеологічні звороти з тієї мови, яку вивчає студент (англійська, німецька, французька і т. д.). Наприклад, латинський крилатий вислів: «Aut Caesar, aut nihil» має такі відповідники: «Neck or nothing» (англ.), «Alles oder Nichts» (нім.), «Або пан, або пропав» (укр.) [4, с. 6].

Крім того, завдання для ІРС передбачають переклад і граматичний аналіз речень, читання творів римських класиків.

Питома вага оцінки за індивідуальну роботу з латинської мови визначається з урахуванням її вагомості у теоретичній та практичній підготовці філолога і становить 20 балів, тобто 20% загальної кількості.

Ефективність СРС та ІРС під час вивчення латинської мови забезпечується системою навчально-методичних засобів: державні, галузеві стандарти освіти вишу; навчальні плани; навчальна та робоча програми; підручники, навчальні, навчально-методичні посібники; інтерактивні навчально-методичні комплекси дисципліни; індивідуальні завдання для СРС та методичні вказівки до їх виконання; контрольні роботи для перевірки рівня засвоєння студентами змістових модулів; комплекти тестових завдань тощо. Одним з найважливіших засобів активізації СРС є рейтингова система навчання.

Важливою є максимальна активність студента, викладач же виконує когнітивну, консультативну та координаційну функції. Для цього студенти забезпечуються відповідними

засобами навчання (довідники, таблиці), які сприяють самостійному засвоєнню навчального матеріалу.

Ефективність навчальної СРС значною мірою залежить від певних дидактичних умов:

- забезпечення правильного поєднання обсягу аудиторної та позааудиторної роботи студентів;
- методична організація всіх видів СРС;
- гнучкого та персоналізованого керівництва СРС;
- посилення вимог до рівня її результатів за рахунок застосування програмних засобів самонавчання, самоконтролю та самокорекції;
- підвищення мотивації студентів до СРС та ІРС за рахунок наближення студентів до реальних умов їх майбутньої професійної діяльності;
- врахування індивідуальних особливостей студентів;
- використання завдань проблемного, навчально-дослідного характеру;
- контроль за організацією і ходом СРС та ІРС і засобів заохочення студентів за якісне її виконання [1, с. 19].

Інструментом визначення ефективності СРС та ІРС є моніторинг засвоєних вмінь та навичок. Для перевірки знань ми застосовуємо різні форми контролю (тести, контрольні роботи, усне опитування тощо). Одним з основних засобів керування самостійною та індивідуальною роботою є самоконтроль студентів як одна з форм, що виконує не лише контролюючу, а й навчальну, розвивальну та організуючу функції.

Для ефективною реалізації поставлених завдань нами сформовано відповідну навчально-методичну базу:

- розроблено і затверджено програми відповідно до вимог кредитно-трансферної системи;
- створено інтерактивний комплекс навчальної дисципліни «Латинська мова»;
- розроблено систему оцінювання аудиторної, самостійної та індивідуальної роботи студентів.

Ми використовуємо принцип трilingвістичного порівняння, тобто латинська мова – українська мова – іноземна мова, яку вивчає студент [3, с. 28].

Отже, СРС – це основна форма організації навчання у вишах, яка включає різноманітні види індивідуальної й колективної навчальної діяльності, здійснюється на аудиторних та позааудиторних заняттях з урахуванням індивідуальних особливостей і пізнавальних можливостей студентів під керівництвом викладача або без його безпосередньої участі.

У контексті нашого дослідження СРС та ІРС визначається як вид навчальної діяльності, що спрямований на формування пізнавальних здібностей студентів, їхню скерованість на безперервну самоосвіту. Самостійна та індивідуальна робота студентів філологічних факультетів є важливою складовою у підготовці фахівця, конкурентоспроможного на ринку праці, здатного до компетентної професійної діяльності на рівні світових стандартів.

Перспективою подальших досліджень вбачаємо у розробці навчально-методичних матеріалів для самостійної роботи майбутніх фахівців, які передбачають можливість проведення самоконтролю з боку студента.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буряк В. Самостійна робота як системоутворюючий елемент навчальної діяльності студентів / В. Буряк // Вища школа. – 2008. – № 5. – С. 10–24.
2. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посібник / за ред. В. Г. Кременя; авт. кол.: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин. – К.: Освіта, 2004. – 384 с.
3. Кацман Н. Л. Методика преподавания латинского языка в институтах и на факультетах иностранных языков: для пед. вузов / Н. Л. Кацман – М.: Высшая школа, 1979 – 142 с.
4. Мудрість народна – мудрість міжнародна / А. М. Жовківський, Г. А. Жовківська, Т. Д. Івасютин та ін. – Чернівці: Рута, 2004. – 256 с.
5. Положення про організацію навчального процесу у кредитно-модульній системі підготовки фахівців. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 48 с.
6. Програми з іноземних мов для студентів неспеціальних факультетів вищих навчальних закладів України. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – 248 с.
7. Шовковий В. М. Методичні основи застосування взаємозіставного методу в навчанні граматики класичних мов: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / В. М. Шовковий. – К., 2004. – 21 с.